ЯК ПОДОЛАТИ НАЙТЯЖЧІ НАСЛІДКИ БАГАТОРІЧНОГО ВЛАДНОГО ВТРУЧАННЯ У СТРУКТУРУ УКРАЇНСЬКОЇ МОВИ

Доповідач:

Начальник відділу Інституту транспорту газу

д-р техн. наук, проф., академік УНГА

М. Д. Гінзбург

Епіграф

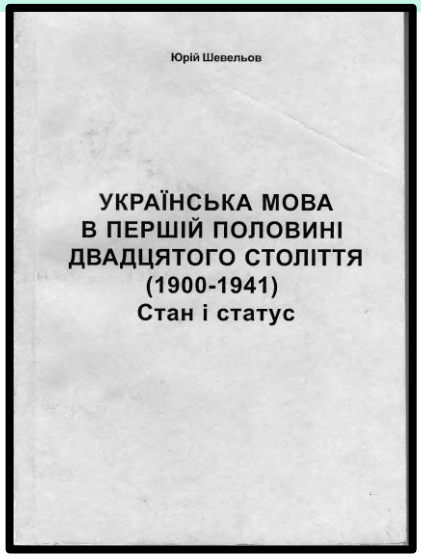

Урядове втручання взагалі, а в даному випадку з боку уряду, опанованого росіянами, – ***у внутрішні закони мови*** було **радянським винаходом і новиною**. Ні поляки, ні румуни, ні чехи до цього не вдавалися, як не вдавалася царська адміністрація дореволюційної Росії.

Вони всі обмежувалися на **заходах зовнішнього тиску**: забороняли вживати української мови прилюдно, цілковито або частково; накидали державну мову через освітню систему ... Поруч цих “клясичних” метод **радянська система** встановлює контроль над структурою української мови: **забороняє певні слова, синтаксичні конструкції, граматичні форми, правописні й ортоепічні правила**, а натомість пропагує інші, ближчі до російських або й живцем перенесені з російської мови (Шевельов, 1998, с. 173).

Історія «хвороби»

Періоди	Характеристика
До 1917 року **Заборони**	**Заборона прилюдно** вживати української мови; фахова освіта **чужими мовами**
Від 1917 до 1933 року ***Розстріляне Відродження***	**Розквіт** української мови попри певні політичні утиски та переслідування окремих мовознавців (справа «СВУ»). Формування потужної словникової бази та власне українських граматичних концепцій
Від 1933 до 1991 року **Лінгвоцид**	**Заборонювання** певних слів, синтаксичних конструкцій, граматичних форм і словотвірних моделей, правописних і ортоепійних правил, а натомість запроваджування зросійщених. **Дві відлиги** за часів Хрущова і Горбачова
Від 1992 **Повільне відновлювання**	**Поступове** повертання в ***науковий обіг*** словників і граматичних розвідок доби Розстріляного Відродження. **Украй неквапливий** поступ у мовленні

Діагноз: У підручниках української мови й далі панують ***чужомовні граматичні концепції***, а в офіційно-діловому мовленні – **накинуті *синтаксичні конструкції*** і ***граматичні форми***

Чи може українська мова сама очиститися?

У цьому стані – так.

А в такому – ні!

Потрібна активна допомога – «мовознавча толока»!

Пропонуємо змінити концепційні засади

Постколоніальні студії – це міждисциплінарне досліджування процесів і наслідків культурної та мовної експансії імперії, спроб засимілювати колонізовані народи.

Постколоніальні студії в царині української мови – це досліджування насамперед владного втручання в структуру української мови з 1933 року до відновлення незалежности України. Наслідків цього втручання українська мова не може позбутися і досі.

Деколонізаційні студії в царині української мови – це наукове підґрунтя для деколонізаційних практик.

Деколонізаційні практики в царині української мови – це комплекс конкретних заходів, спрямованих на подолання наслідків зазначеного владного втручання.

Мета доповіді

1) ***чітко окреслити основні накинуті*** синтаксичні конструкції та граматичні форми, які внаслідок багаторічного владного втручання у структуру української мови ***глибоко вкоренилися*** в офіційно-діловому мовленні й у фаховій і навчальній літературі;
2) ***сформулювати прескриптивні норми***, які потрібно подати як чіткі приписи в академійних граматиках, шкільних і вишівських підручниках, а також затвердити як ***граматичний стандарт української мови***.

Загальнонаукові методи та матеріал досліджування

Основний метод досліджування – ***порівняльний аналіз джерел***, покласифікованих за ***змістом*** у сім груп.

Другий метод – ***узагальнювання результатів порівняльного аналізу***.

1) джерела, не спотворені владним утручанням

1929

1925

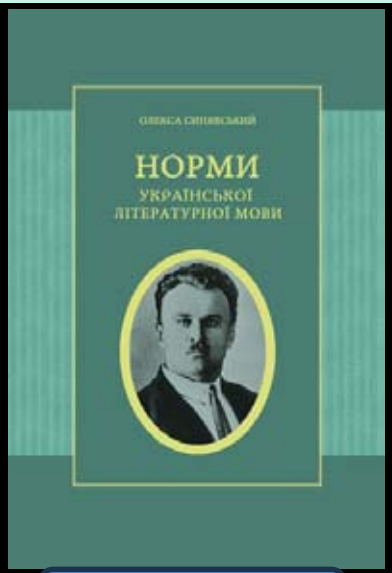

1931

1932

1926

1929

1928

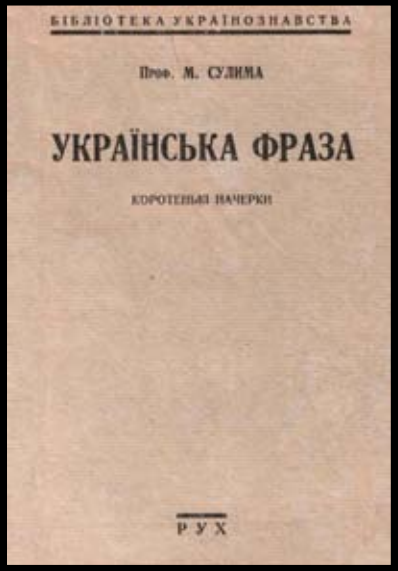

1928

1951

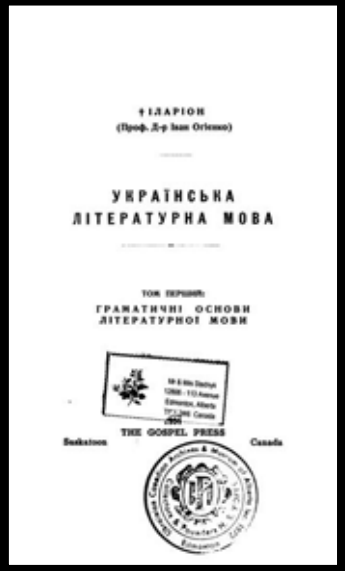

1951

2) репресивні приписи і видання та проєкти «Українського правопису» до 1941 року

1933

1933

1938

1940

а) Резолюція Комісії НКО в справах перевірки роботи на мовному фронті на доповідь тов. Хвилі «Націоналістична небезпека на мовному фронті і боротьба проти неї»;

б) Резолюція Комісії НКО для перевірки роботи на мовному фронті в справі граматичній;

в) Резолюція Комісії НКО для перевірки роботи на мовному фронті в справах термінології

Резолюція Комісії НКО для перевірки роботи на мовному фронті в справі граматичній, яку 3 травня 1933 р. затвердила Колегія НКО

Як «націоналістичні» затавровано 12 питомо українських синтаксичних конструкцій і граматичних форм.

Ч.ч.	«Націоналістичний рецепт»
1	Усування оруд. відмінка дієвої особи при формах на *–но -то* при пасивних присудках і атрибутах. Тип: «це зроблено мною», «затверджено з'їздом», «затверджений з'їздом»
6	Безоглядні рецептурні перепони найменшим можливостям творення прикметникових форм типу дієприкметників активних, неминучих в деяких випадках стилістично-перекладницької практики (напр. ***існуючий***, ***панyючий***, ***меншовикуючий***)
9	Безоглядне усування пасивних конструкцій, зокрема типу: «книжка друкується»

3) «канонічні» радянські граматичні праці та видання «Українського правопису» після 1945 року

1948

1951

1969

1946

1960

4) новаторські радянські граматичні праці, видані після 1945 року

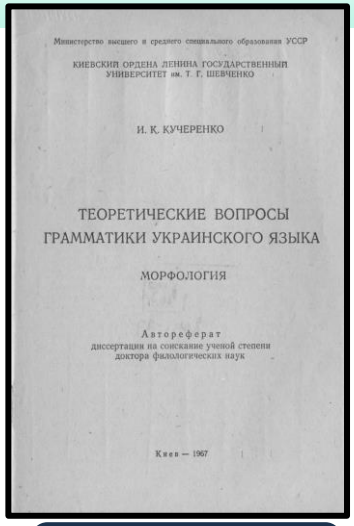

1967

21 рік

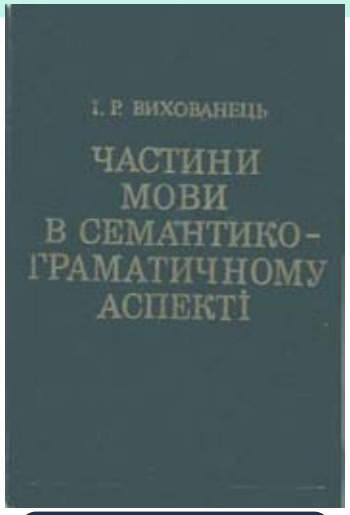

1988

Післядія Хрущовської відлиги — **Горбачовська перебудова**

Новаторський висновок:

Дієприкметник **– звичайний відносний** ***прикметник*** **(*віддієслівний*), а *дієприслівник* – *означальний віддієслівний прислівник* *способу дії*. *Основний аргумент*: *вони не є* форми дієслова, оскільки *позбавлені основних дієслівних категорій (часу* і *способу)*, хоча і зберігають певний граматичний зв’язок із твірними дієсловами**

5) новітні академійні граматичні праці та вишівські підручники і видання «Українського правопису» часів незалежности

2004

2017

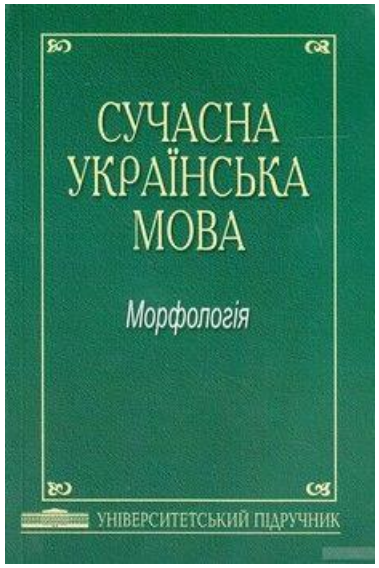

2013

1993

2019

6) розвідки про відновлення питомих норм української мови

2001

2017

1996

2013

2017

7) посібники з культури української мови

1970

2009

2012

2019

Закон України від 25.04.2019 № 2704-VIII «Про забезпечення функціонування української мови як державної»

Стаття 43. Національна комісія зі стандартів державної мови

3. Комісія є центральним органом виконавчої влади зі спеціальним статусом, діяльність якого спрямовується та координується Кабінетом Міністрів України через міністра, який очолює центральний орган виконавчої влади у сфері освіти і науки.

Стаття 44. Повноваження Національної комісії зі стандартів державної мови

1. Комісія має такі повноваження:

1) напрацьовує з урахуванням пропозицій та висновків Інституту української мови Національної академії наук України, інших наукових та освітніх установ і *затверджує стандарти державної мови* ...

Основні вади сучасного українського синтаксису, пов'язані з примусово запровадженими конструкціями

Вада № 1

Уживання дієслів на *-ся* в пасивному значенні

Уживання дієслів на -ся в пасивному значенні

1925

«Незвичний до російської літературної мови українець трохи чи й зрозуміє як слід такі ото звороти, як – Зразки ґрунту бралися... виготовленим приладдям. Зразок ділився (тобто не сам ділився, а хтось його ділив) потім на шари... кожний шар досліджувався окремо. Діти розпускаються на два місяці та ін., де таким дієсловам-присудкам на -ся, як братися, ділитися, розпускатися та ін. надано невластивого їм у підметових фразах пасивного значіння».

1932

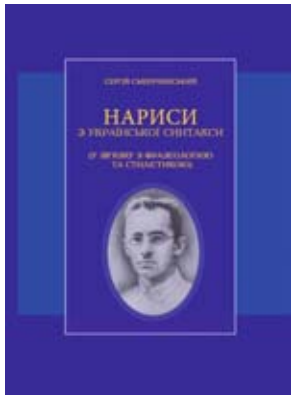

«рубатися, котитися, складатися та інші – не значить „бути рубаному, бути коченому, бути складаному” та ін., а тільки самому рубатися, самому котитися, самому складатися та ін.»

Думка академійної граматики

с. 243

с. 446

З українських пасивних конструкцій треба вилучити ті, «до складу яких входять дієслова недоконаного виду з постфіксом -ся, котрий традиційно вважали типовим засобом творення пасивних форм до перехідних дієслів недоконаного виду. Це зумовлено тим, що в синтаксичній системі української мови згадані пасивні конструкції, на противагу іншим слов'янським мовам, опинилися на крайній периферії»

Висновок: українських дієслів на -ся вільно вживати лише у зворотному й безособовому значеннях, а пасивного значення вони не можуть мати

ТЕОРЕТИЧНІ ЗАСАДИ ТЕРМІНОЗНАВСТВА ТА ЛЕКСИКОГРАФІЇ

ПРАВИЛА ВЖИВАННЯ СЯ-ДІЄСЛІВ У ФАХОВИХ УКРАЇНСЬКИХ ТЕКСТАХ

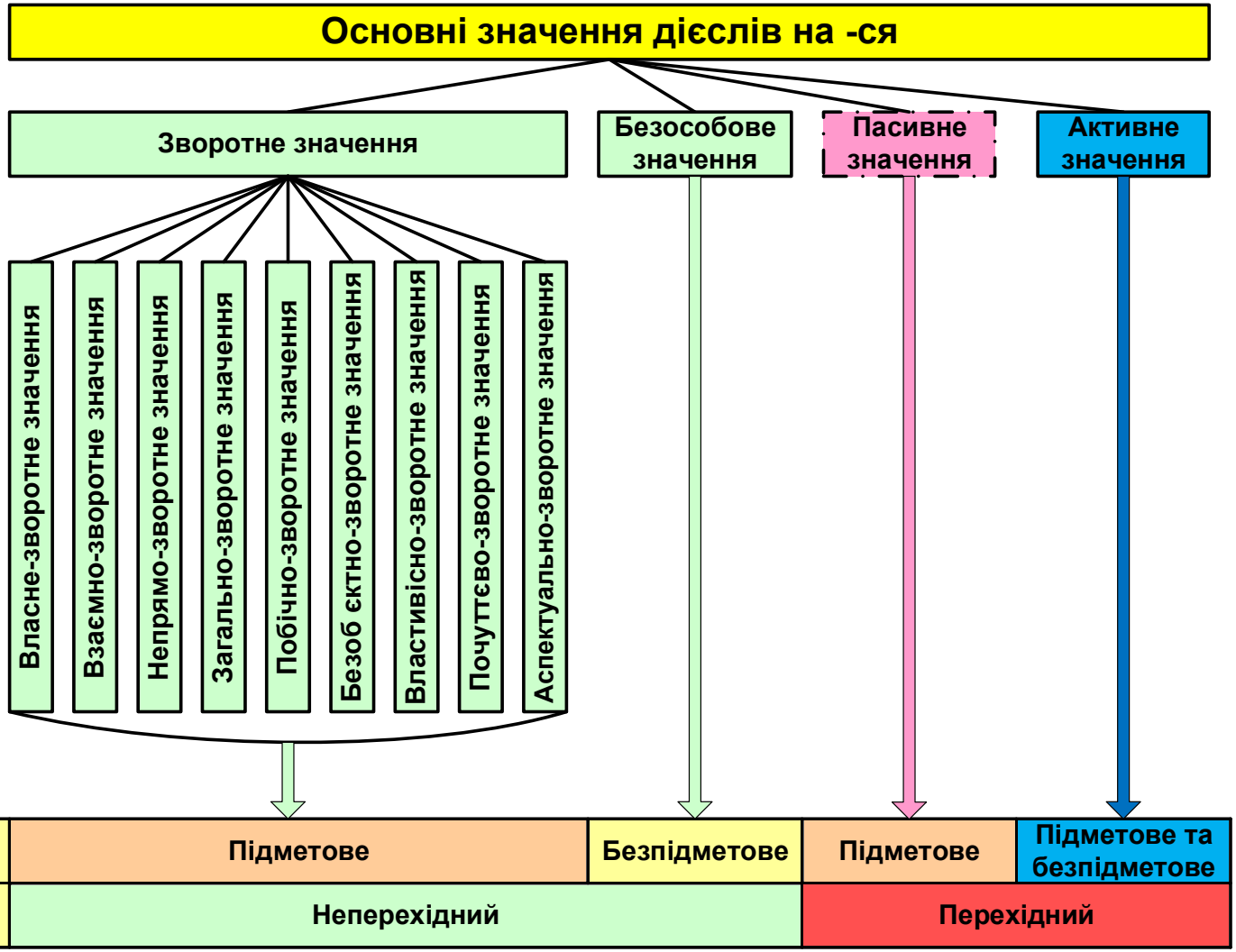

Основні вади сучасного українського синтаксису, пов'язані з примусово запровадженими конструкціями

Вада № 2

Уживання діяча в орудному відмінку

Уживання діяча в орудному відмінку

Діячем може бути ***істота, група істот, колектив, установа, організація*** тощо.

Три типи конструкцій із діячем в орудному відмінку, ***накинуті українській мові репресивними приписами***:

1. При дієсловах на -***ся*** в пасивному значенні.
2. При дієслівних формах на ***-но, -то.***
3. При дієприкметниках на ***-ний, -тий.***

1926

«В сучаснім літературнім укр. язику, безперечно під упливом російського літературного язика, ми подибуємо досить часто інструменталь особи при дієприкметниках терпних, але така конструкція противна язиковим звичкам українського народу і не знаходить собі жадного усправедливлення».

«Боротьба» природного чуття мови з «генеральною лінією» репресивних настанов

Чітко зазначено ***незграбність*** таких пасивних конструкцій:

Нимидорою поливалась розсада на грядках → Нимидора поливала розсаду на грядках;

Матір'ю варився куліш → Мати варила куліш.

Проте, хоч як це дивно, такі речення:

Тематика наукової роботи членів кафедри затверджується Вченою радою університету;

Тематику наукової роботи членів кафедри затверджено Вченою радою університету,

Лекція про мову творів Івана Франка прочитана (була прочитана) учителькою Лебеденко –

подано як такі, що відповідають нормам української мови.

[***Кулик Б. М. Курс сучасної української літературної мови. – К.: Радянська школа, 1948. – с. 264***].

Залучення новітніх мовознавчих теорій (аспектології та типології пасивних і результатóвих конструкцій), щоб обґрунтувати принципову неможливість конструкцій з орудним відмінком діяча

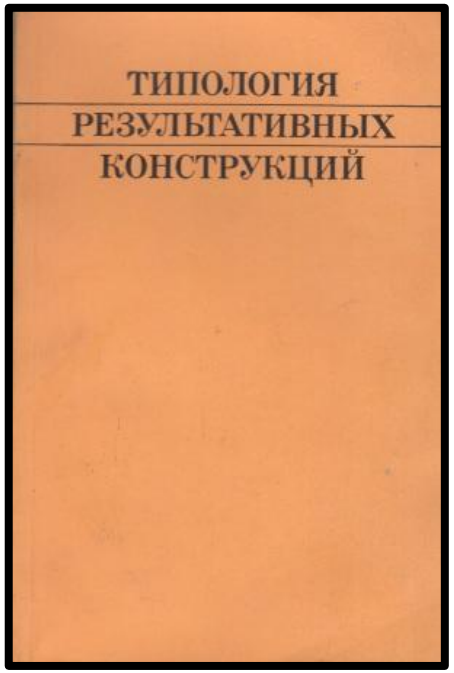

Часовий розвиток «макроситуації»

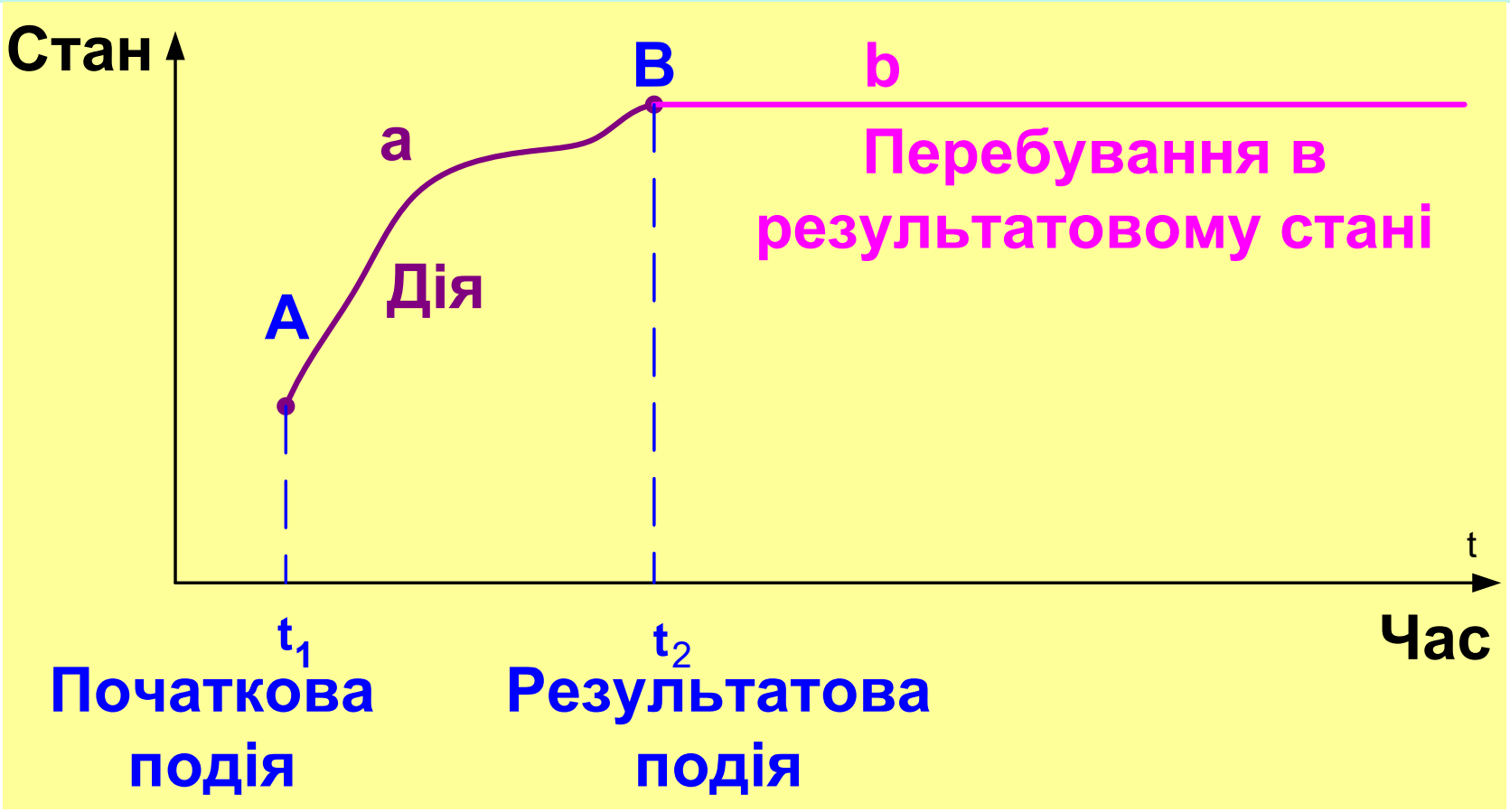

«Хрестоматійний» приклад:

a – Робітники будували школу;

B – Робітники побудували школу;

b – Школа побудована

Дію і подію можна розглядати і з погляду суб'єкта дії//події, і з погляду об'єкта дії//події, тоді як перебування в результатовому стані можна розглядати лише з погляду суб'єкта стану

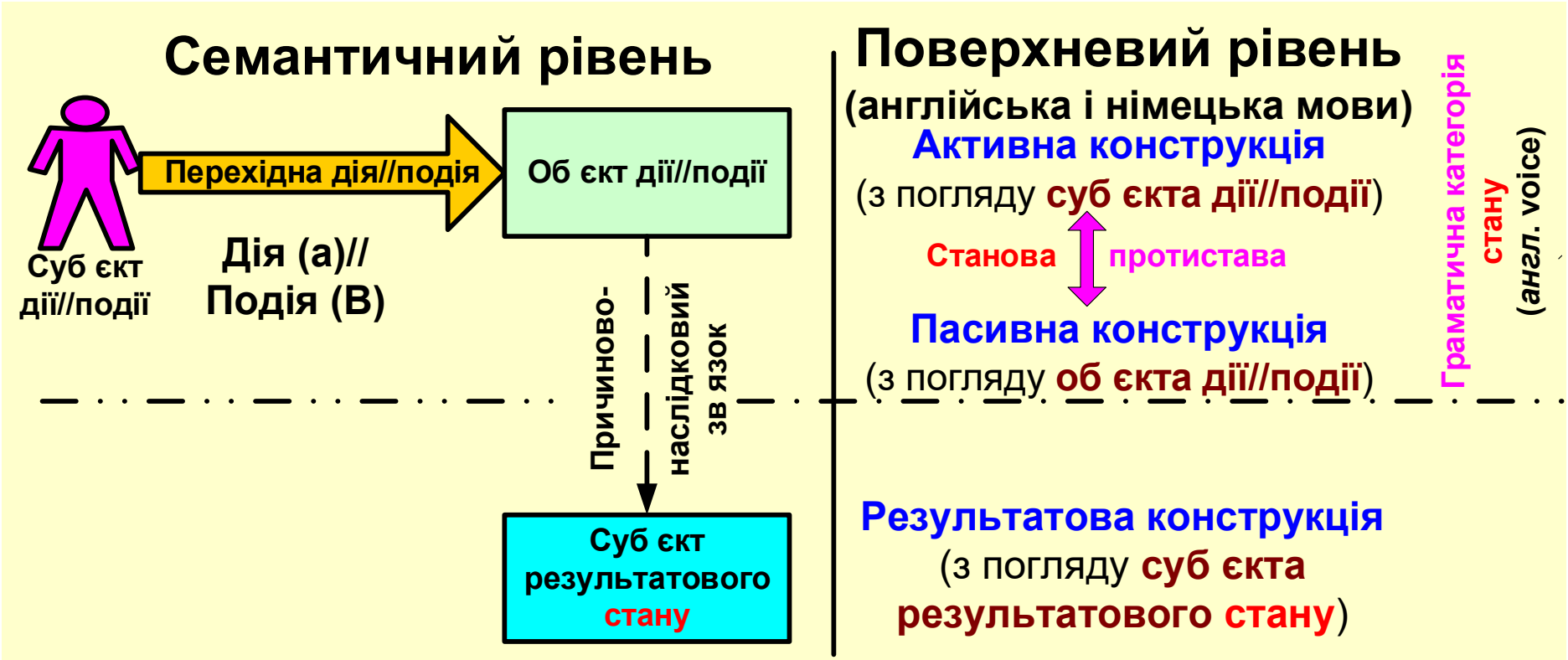

Актив, пасив і результатив у різних мовах

У статті

Михайло Гінзбург
Інститут транспорту газу, м. Харків

ПРО АКТИВНІ, ПАСИВНІ ТА РЕЗУЛЬТАТОВІ КОНСТРУКЦІЇ В УКРАЇНСЬКИХ ФАХОВИХ ТЕКСТАХ НА ТЛІ ІНШИХ МОВ

«хрестоматійний» приклад будування школи подано в таблиці п'ятьма мовами: *англійською*, *німецькою*, *польською*, *російською* та *українською*. Висновки:

1) усі мови мають засоби передавати перебування у стані, що є результатом певної події, але в одних мовах (*німецькій* і *польській*) результатові конструкції формально відмінні від пасивних, а в інших (*англійській* і *російській*) формально збігаються з пасивними;

2) у слов'янських мовах, на відміну від англійської і німецької, є певна кількість типів безсуб'єктних речень, у яких об'єкт дії//події залишається прямим додатком.

Українські засоби подавання

Гранична перехідна дія	→	Результатóва подія (увійдення в стан)	→	Перебування в результатóвому стані
Дієві конструкції		**Подієві конструкції**		**Результатóві конструкції**
(1) ***Робітники*** (підмет-суб'єкт дії) ***будували школу*** (прямий додаток-об'єкт дії) два роки.		(3) ***Робітники*** (підмет-суб'єкт події) ***побудували школу*** (прямий додаток-об'єкт події) у серпні		(6) ***Школа*** (підмет-суб'єкт стану) ***побудована*** з цегли
(2) ***Школу*** (прямий додаток-об'єкт дії) ***будували*** два роки		(4) ***Школу*** (прямий додаток-об'єкт події) ***побудували*** у серпні		
		(5) ***Школу*** (прямий додаток-об'єкт події) ***побудовано*** в серпні		

З таблиці випливає, що українська мова:

- має ефективні синтаксичні засоби подавати динамічний перехідний процес під обома кутами зору: зосереджуючи увагу ***на суб'єкті*** (двоскладні підметові речення (1) і (3)) і ***на об'єкті*** (неозначено-особові речення (2) і (4), безособове речення (5)). І, щоб зосереджувати увагу на об'єкті, їй абсолютно не потрібні накинуті пасивні конструкції на зразок **Школа будується робітниками* і **Школа побудована робітниками*;
- чітко відрізняє ***дієві*** конструкції (речення (1)–(2)) від ***подієвих*** (речення (3)–(4)) завдяки ***граматичному значенню виду*** дієвідмінюваних дієслівних форм (недоконаний / доконаний);
- ***формально*** розрізняє ***результатóві*** конструкції зі значенням перебування в результатóвому стані та ***подієві*** конструкції зі значенням результатóвої події, уживаючи в перших ***дієприкметників*** на ***-ний***, ***-тий*** (*Школа побудована*), а в других – ***спільнокореневих дієслівних форм*** на ***-но***, ***-то*** (*Школу побудовано*). А в результатóвих конструкціях ***будь-якою мовою*** навіть теоретично не може бути діяча.

Основні вади сучасної української морфології, пов'язані з примусово запровадженими граматичними формами

Спроби наблизити систему українських дієприкметників до російської, увівши до «Українського правопису» 1933 р. і проєктів правопису 1938 й 1940 рр. різновиди дієприкметників на *-чий*, *-щий*, *-ший* і *-мий*.

Які різновиди дієприкметників властиві новій українській літературній мові?

§ 227. Українська мова мала вдавнину *чотири форми дієприкметників: по дві формі діяльних (активних) і страдальних (пасивних) часу теперішнього й минулого*: 1. *люблящий* (чи -*чий*), 2. *любивший*, 3. *любимий*, 4. люблений.

§ 503. Сприкметниновані дієприкметники.

…

Але з бігом часу в українській мові сама будова речення так істотно змінилася, що дієприкметники стали непотрібні, чому вони вбільшості згодом завмерли, змінившись на прості прикметники (*§ 227*). Ці сприкметниковані дієприкметники часті в живій народній мові; треба тільки пам'ятати, що їх уживаємо тепер уже виключно як прикметників, без дієслівного забарвлення, - вони *сприкметникувалися*.

Різновиди українських дієприкметників

Книжна середньо-українська мова (Middle Ukrainian)	Нова українська літературна мова, що виникла на народноросмовній основі у кінці XVIII - на початку XIX ст. (Modern Ukrainian)
на –***чий***, (црк.-сл. –***щий***, рідковживані)	**ці зниклі дієприкметники залишили від себе дві парості: 1) дієприслівники на –*чи*; 2) прикметники на –*чий*, –*щий*, хоча далеко не від усіх дієслів, а тільки від деяких.**
на –*ший* (–***вший***)	**ці зниклі дієприкметники залишили від себе дієприслівники на –*ши*.**
на –***мий***	**від цих зниклих дієприкметників збереглися окремі прикметники дієприкметникового походження, як: *питомий*, *відомий*, *видимий*, *знайомий*, *рухомий* тощо.**
на –***ний, –тий***	**залишилися в українській мові від давнини**

Хибність класифікації сучасних українських дієприкметників за станом

«Дієприкметники на *-ний*, *-тий* у головному творяться від *перехідних дієслів*; отже, дієприкметники на *-лий* розвиваються як важливе доповнення їм, творячися якраз від *неперехідних дієслів*».

Тому між цими двома різновидами *дієприкметників принципово не може бути протиставлено.*

Кожен різновид, утворений лише від певних дієслів, наближається «до ролі дієприкметника взагалі, *універсального дієприкметника*», «що *не розрізняє ані часів*, *ані активности чи пасивности*, а тільки види і внутрішньо-видові відтінки».

Висновок: Класифікація дієприкметників *на -ний*, *-тий* як *пасивних*, а *на -лий* як *активних* зумовлена історією мови, а саме первісною парадигмою дієприкметників, яку українська мова *давно вже втратила*.

Як було накинуто дієприкметники на -чий

1929

§ 52. Дієприкметник.

З дієприкметників в українській мові залишились у повній мірі лише дієприкметники на **-ний, -не, -на** та **-тий, -те, -та.**

1933

§ 73. Дієприкметник

В українській мові вживаються дієприкметники на: **-ний, -не, -на; -тий, -те, -та; -чий, -а, -е.**

„4. Є також форми активних дієприкметників на **-чий** (**-аючий, -уючий**): *бажáючий, чекáючий..., меншовикýючий, конкурýючий, працюючий, виростáючий* і т. д.

Дієприкметники на -чий

Спроба накинути дієприкметники на -ший

1938

Проект четвертого видання. На правах рукопису

§ 87. В українській мові вживаються дієприкметники:

1. Активного стану:

а) теперішнього часу на **-чий, -а, -е (-аючий, -уючий, -юючий):** *зроста́**ючий**, конкуру́**ючий**, працю́**ючий***;

б) зрідка минулого на **-ший, -а, -е,** напр.: *СРСР—краї́на переміг**шого** соціалі́зму.*

2. Пасивного стану:

а) теперішнього часу на **-уваний, -а, -е, юваний, -а, -е:** *намі́ч**уваний**, просте́ж**уваний**, вигото́вл**юваний***; ці форми, власне, минулого часу, але звичайно вживаються як еквівалентні до колишніх форм на **-мий;**

б) минулого часу на **-ний, -а, -е** і **-тий, -а, -е:** *оде́ржа**ний**, ми́**тий**.*

Спроба накинути дієприкметники на -щий і -мий

НАРОДНИЙ КОМІСАРІАТ ОСВІТИ УРСР

УКРАЇНСЬКИЙ ПРАВОПИС

КИЇВ 1940

1940

Наклад 50 примірників

ДІЄПРИКМЕТНИК

Дієприкметники активного стану

§ 87. В українській мові вживаються дієприкметники:

1. Активного стану:

а) Теперішнього часу на **-чий, -а, -е**: *зростáючий, викóнуючий, працю́ючий.*

Примітка. Вживаються також дієприкметники теперішнього часу на **-щий, -а, -е**: *мúслящий, ростýщий.*

б) Минулого часу на **-ший, -а, -е**: *переміг**ший**, бу́вший, спалахну́вший.*

Примітка. Від деяких неперехідних дієслів вживаються дієприкметники минулого часу на **-лий, -а, -е**, напр.: *почорні́лий, навúслий.*

Дієприкметники пасивного стану

2. Пасивного стану:

а) Теперішнього часу на **-ний, -а, -е (-аний, -яний, -ений, -ений, -ований, -йований, -ьований, -уваний, -ю**ваний), напр.: *гна́ний, сі́яний, тво́рений, го́єний, буд**о́**ваний, копійо́ваний, формульо́ваний, намі́чуваний, вигото́влюваний;* ці форми, власне, минулого часу, але звичайно вживаються і як дієприкметники теперішнього часу.

Примітка. Вживаються також дієприкметники теперішнього часу на **-мий, -а, -е**: *люби́мий, необори́мий, припусти́мий, здійсни́мий.*

б) Минулого часу на **-ний, -а, -е** і **-тий, -а, -е**: *оде́р-жаний, ми́тий.*

Залишено лише накинуті дієприкметники на -чий

1946

Перше видання. Схвалила 08.05.1945 РНК УРСР

Дієприкметники активного стану

§ 87. В українській мові вживаються дієприкметники:

1. Зрідка активного стану теперішнього часу на **-чий, -а, -е:** *зростáючий, викóнуючий, працю́ючий.*

Примітка. Від деяких неперехідних дієслів уживаються дієприкметники минулого часу на **-лий, -а, -е,** напр.: *почорні́лий, навúслий.*

Дієприкметники пасивного стану

2. Пасивного стану:

а) Минулого часу на **-ний, -а, -е (-аний, -яний, -ений, -єний, -ований, -йований, -ьований, -уваний, -юваний),** напр.: *(зі́)гнаний, (по)сія́ний, (с)твóрений, (за)гóєний, (з)будóваний, (с)копійóваний, (с)формульóваний, намíчуваний, виготóвлюваний.*

б) Минулого часу на **-тий, -а, -е:** *мúтий, ужúтий, закри́тий, почáтий.*

Залишено накинуті дієприкметники на -чий

1960

Друге видання виправлене і доповнене. Затвердили: АН УРСР, Мінвуз УРСР і Міносвіти УРСР

ДІЄПРИКМЕТНИК

§ 88. В українській мові вживаються дієприкметники:

Дієприкметники активного стану

1. Активного стану теперішнього часу на **-чий (-а, -е)** (зрідка): *зростáючий, викóнуючий, працюючий, організýючий, мобілізýючий, перетвóрюючий.*

Примітка. Від деяких неперехідних префіксальних дієслів уживаються активні дієприкметники минулого часу на **-лий (-а, -е)**, напр.: *почорні́лий, навúслий.*

111

Дієприкметники пасивного стану

2. Пасивного стану:

а) Минулого часу на **-ний, -а, -е (-аний, -яний, -ений, -єний, -ований, -йований, -ьований, -уваний, -ьований)**, напр.: *(зі́)гнаний, (по)сі́яний, (с)твóрений, (за)гóєний, (з)будóваний, (с)копійóваний, (с)формульóваний, намі́чуваний, виготóвлюваний.*

б) Минулого часу на **-тий, -а, -е**: *мúтий, ужúтий, закрúтий, почáтий.*

Залишено накинуті дієприкметники на -чий

1993

Четверте видання виправлене і доповнене.

§ 84. ДІЄПРИКМЕТНИК

В українській мові вживаються дієприкметники:

Дієприкметники активного стану

1. Активного стану:

а) теперішнього часу на **-чий (-а, -е)** — зрідка: *вико́нуючий, зроста́ючий, мобілізу́ючий, організу́ючий, перетво́рюючий, працю́ючий;*

б) минулого часу на **-лий (-а, -е)**: *зжо́вклий, нави́слий, осі́лий, почорні́лий.*

Дієприкметники пасивного стану

2. Пасивного стану минулого часу:

а) на **-ний, -а, -е (-аний, -яний, -ений, -єний, -ований, -йований, -ьований, -уваний, -юваний)**: *(зі)гнаний, (по)сі́яний, (с)тво́рений, (за)го́єний, (з)будо́ваний, (с)копійо́ваний, (с)формульо́ваний, намі́чуваний, вигото́влюваний;*

б) на **-тий (-а, -е)**: *закри́тий, ми́тий, поча́тий, ужи́тий.*

Схвалили: Академія наук України, Міністерство освіти України, Міністерство культури України

Залишено накинуті дієприкметники на -чий

2019

Нова редакція

§ 119. Дієприкметник

В українській мові розмежовують:

1. Дієприкметники активного стану:

1) теперішнього часу на **-чий (-а, -е)** (уживані переважно як прикметники та іменники): *живу́чий, квітну́чий, лежа́чий, стоя́чий;*

2) минулого часу на **-лий (-а, -е)**: *зжо́вклий, наві́слий, осі́лий, почорні́лий.*

2. Дієприкметники пасивного стану минулого часу:

1) на **-ний (-аний, -яний, -ений, -єний), -ований, -йований, -ьований, -уваний, -юваний (-а, -е)**: *(зі)гнаний, (по)сіяний, (с)тво́рений, окри́лений, (за)го́єний, (з)будо́ваний, скопійо́ваний, сформульо́ваний, зне́хтуваний, очо́люваний;*

2) на **-тий (-а, -е)**: *би́тий, взу́тий, жа́тий, закри́тий, ми́тий, поча́тий, те́ртий, ужи́тий, узя́тий.*

Схвалив Кабінет Міністрів України

Схвалили: Президія НАН України та Колегія МОН України

«Обережність» наукових висновків

«Найголовнішу ознаку дієприкметників становить те, що в українській мові *не вживані так звані активні дієприкметники теперішнього часу* [Курило 1925: 9]. А утворені від форм минулого часу дієслова активні дієприкметники вказують на набуту ознаку (напр.: *посивілий, змарнілий, замерзлий*), утворюючи перехідну ланку між дієприкметниками і власне-прикметниками».

«Найважливішою ознакою дієприкметників є те, що в українській мові обмежено вживані *так звані активні дієприкметники теперішнього часу».*

Висновки:

1. Накинуті внаслідок владного втручання синтаксичні конструкції та граматичні форми ***так глибоко вкоренилися***, що досі панують як у навчальній і у фаховій літературі, так і в нормативних документах і правових актах.
2. Щоб позбутися примусово запроваджених ***синтаксичних конструкцій*** і ***граматичних форм*** у навчальній і у фахов́ій літературі та повернути сучасній українській літературній мові питомі риси, пов’язані з її ***народно-розмовною основою*** й ***описані в класичних граматичних розвідках*** доби Розстріляного Відродження, потрібно чітко викласти в академійних граматиках, шкільних і вишівських підручниках такі ***сім*** найважливіших прескриптивних норм (приписів):

Висновки:

1) в українському реченні ***діяч*** (істота, група істот, колектив, установа, організація тощо) ***не може бути додатком в орудному відмінку***;
2) українських дієслів на -***ся*** вільно вживати лише у ***зворотному й безособовому значеннях***, а ***пасивного значення вони не можуть мати взагалі***;
3) сучасна українська літературна мова ***не знає*** дієприкметників на -***чий*** (црк.-сл. -***щий***), -***ший*** і -***мий*** і тому ***не має протистави активних і пасивних дієприкметників***;

Висновки:

4) у сучасний українській літературній мові ***вільно вживати лише*** дієприкметників на ***-ний***, ***-тий*** і на -***лий***, які є не форми дієслова, а різновиди віддієслівних прикметників. Проте, на відміну від спільнокореневих власне віддієслівних прикметників, ***вони успадковують від твірного дієслова граматичне значення виду й усі валентні позиції, окрім суб'єктної та об'єктної***;

5) синтаксичні конструкції з дієприкметниками на -***ний***, -***тий*** доконаного виду ***не можуть передавати результатóві події***, а ***передають перебування в результатóвому стані***. Тому в таких результатóвих конструкціях **принципово не може бути діяча**, який спричинив перейдення в цей стан, бо він уже не є учасником цієї аспектóвої ситуації;

Висновки:

6) синтаксичні конструкції з дієслівними формами на -***но***, -***то*** ***передають результатóві події***, спричинені діями істоти, групи істот, колективу, установи, організації тощо. Для цих подієвих конструкцій характерна ***вирáзна безособовість*** і ***результатóвість***, доповнена значенням «***хтось зробив***». Тому в таких конструкціях **принципово не можна зазначати діяча**;

7) маючи ***власні ефективні синтаксичні засоби зосереджувати увагу на об'єкті*** (неозначено-особові речення, узагальнено-особові речення і безособові речення з дієслівними формами на -***но, -то***), сучасна українська літературна мова ***не потребує пасивних конструкцій узагалі й тому не має дієслівної категорії стану***.

Висновки:

3. Щоб позбутися ***накинутих синтаксичних конструкцій*** і ***граматичних форм*** у ***нормативних документах і правових актах*** і відповідно зукраїнізувати їх, потрібно, щоб Національна комісія зі стандартів державної мови затвердила ***граматичний стандарт української мови***, який би містив повищі сім приписів.
4. Пропонуємо в підручниках і граматиках української мови таке:

а) ***чітко*** відрізняти питомо українські синтаксичні конструкції й граматичні форми від чужомовних, не характеризувати останніх як ***обмежено вживаних***, ***допустимих зрідка*** або ***за певних умов***, а вказувати на їхню ***неправильність*** і ***недопустимість***;

Висновки:

b) ***не вчити***, як ***творити*** накинуті конструкції й форми, підкріплюючи навчальний матеріал відповідними вправами, бо виконування їх ***закріплює у свідомості*** учнів / студентів ці неприродні конструкції й форми;

c) ***не наводити*** прикладів уживання накинутих конструкцій і форм, навіть із творів ***найавторитетніших українських класиків***;

d) ***Не вживати*** в граматичних описах української мови термінів *дієслівна категорія стану, активний стан, пасивний стан, активний дієприкметник, пасивний дієприкметник, пасивна конструкція, дієприкметник теперішнього часу, дієприкметник минулого часу,* бо вони створюють в учнів / студентів ***хибне уявлення*** про граматичну структуру сучасної української мови.

Наші координати

Моб.	050-625-24-71 095-281-55-20
E-mail	ginzburg-md@utg.ua mychajlo.ginzburg@gmail.com

Дякую за увагу!

Питання?